

ДЕСЯТЬ РОКІВ ОКУПАЦІЇ РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ:

**Права людини в Автономній Республіці Крим
та місті Севастополь, Україна**

28 лютого 2024 року

ОБ'ЄДНАНІ НАЦІЇ
ПРАВА ЛЮДИНИ
УПРАВЛІННЯ ВЕРХОВНОГО КОМІСАРА

ЗМІСТ

ВСТУП	2
I. Нав'язування російського громадянства, а також правової та адміністративної систем.....	3
А. Громадянство Російської Федерації.....	3
В. Російська правова та адміністративна системи.....	4
II. Переміщення та демографічна зміна	7
III. Застосування тактики репресій проти незгодних з окупацією	8
IV. Придушення вираження релігійних поглядів, власної культури та ідентичності	10
ВИСНОВОК	11
ДОДАТОК I: ДОПОВІДІ СТОСОВНО КРИМУ, ПІДГОТОВАНІ МОНІТОРИНГОВОЮ МІСІЄЮ З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ ЗА ДЕСЯТЬ РОКІВ	13
ДОДАТОК II: ПРАВОВА БАЗА	15

ВСТУП

- 26 лютого 2014 року виповнюється десять років з дня заворушень у м. Сімферополь на тлі повідомлень про те, що Парламент Автономної Республіки Крим збирається поставити на голосування питання про відділення від України. За кілька днів до цих заворушень протести на Майдані у Києві досягнули найвищої точки та призвели до втечі тодішнього Президента України Віктора Януковича та створення перехідного Уряду України. 27 лютого 2014 р. озброєні люди без розпізнавальних знаків захопили будівлі місцевих органів влади в Криму. У присутності озброєних осіб члени Парламенту Криму оголосили про розпуск місцевого органу влади та обрали нового «очільника Криму». До 21 березня 2014 року Російська Федерація прийняла низку термінових політичних рішень¹, що призвели до нелегальної анексії тимчасово окупованих Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, Україна (надалі – «Крим»). 27 березня 2014 року в Резолюції 68/262 Генеральної Асамблеї ООН була підтверджена відданість суверенності, політичній незалежності, єдності та територіальній цілісності України в її міжнародно визнаних кордонах, та було підкреслено, що референдум, проведений 16 березня не був «чинним», та не міг бути підставою для будь-якої зміни статусу Криму.²
- Відразу після цих подій Російська Федерація впровадила в Криму російські правову та адміністративну системи на порушення норм міжнародного гуманітарного законодавства (МГП).³ Жителі Криму мають або дотримуватись вимог окупаційної влади, залишити територію, або проявити непокору та зіткнутись з репресіями, ув'язненням, катуваннями або зникненням. Протягом наступних десяти років окупаційна влада посилювала заходи, направлені на обмеження основоположних свобод, зокрема свободи слова, зібрань, релігії та переконань. Як наслідок, Російська Федерація встановила ефективний контроль над

¹ 6 березня 2014 р. Парламент Криму прийняв Резолюцію щодо проведення референдуму стосовно статусу півострова 16 березня 2014 року, обґрунтувавши це рішення тим, що в Україні відсутні «законні державні органи». 18 березня 2014 року в Москві був підписаний Договір про прийняття в Російську Федерацію Республіки Крим («Договір про прийняття»), а 21 березня 2014 р. Державна Дума Російської Федерації ратифікувала Федеральний конституційний закон Російської Федерації від 21 березня 2014 року № 6-ФКЗ «Про прийняття в Російську Федерацію Республіки Крим та утворення у складі Російської Федерації нових суб'єктів Республіки Крим та міста федерального значення Севастополя».

² Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 68/262, пп.1 та 5.

³ Див. Додаток 2, Правова база, пара. 47.

всіма сферами суспільного життя, зокрема над роботою ЗМІ, освітою та охороною здоров'я, пенсійним забезпеченням, соціальними послугами, оподаткуванням, оформленням та реєстрацією цивільної документації, роботою судової системи та майновими правами. Відбувалось придушення проявів релігійного та культурного самовираження груп меншин, зокрема кримських татар та етнічних українців. Така система контролю пустила глибоке коріння в умовах відсутності покарання за серйозні порушення прав людини та норм МГП.⁴

3. Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні (ММПЛУ) здійснює моніторинг та доповідає щодо ситуації з правами людини в Криму з березня 2014 року. За цей час Місія підготувала 49 публічні доповіді стосовно ситуації в Україні, зокрема дві тематичні доповіді були присвячені ситуації з правами людини в Криму (див. Додаток I).

I. НАВ'ЯЗУВАННЯ РОСІЙСЬКОГО ГРОМАДЯНСТВА, А ТАКОЖ ПРАВОВОЇ ТА АДМІНІСТРАТИВНОЇ СИСТЕМ

4. Відразу після незаконної анексії Криму Російська Федерація намагалася нав'язати власне громадянство, а також власну правову та адміністративну системи мешканцям регіону за допомогою законодавства. Ті, хто чинив опір такому нав'язуванню, зіткнулися з серйозними наслідками, які детально описані в Розділі III нижче.

A. Громадянство Російської Федерації

5. 21 березня 2014 року, Російська Федерація автоматично присвоїла російське громадянство всім громадянам України та особам без громадянства, які постійно проживали в Криму.⁵ Влада Російської Федерації примушувала мешканців прийняти це громадянство, в іншому випадку вони втрачали право на проживання в Криму, доступ до роботи, житла та майна. МГП забороняє примушувати мешканців окупованої території присягати на вірність окупаційній державі.⁶ Зокрема забороняється нав'язувати громадянство окупаційної держави.
6. Незважаючи на те, що влада Російської Федерації нібито передбачила виняток, коли жителі могли відмовитися від російського громадянства у письмовій формі до 18 квітня 2014 р., ММПЛУ задокументувала випадки, коли жителі Криму, які офіційно відмовилися від російського громадянства, згодом виявили, що вони все одно вважаються громадянами Російської Федерації, незважаючи на те, що не мають російських паспортів. При цьому Російська Федерація зазвичай вважає «іноземцями» мешканців, які відмовилися від російського громадянства або не відповідають неоднозначним вимогам щодо постійного проживання: вони більше не можуть постійно проживати в Криму та ризикують бути депортованими. З 2017 по 2024 рік кримські суди винесли рішення про депортацію щонайменше 864 осіб (переважно громадян України), які за законодавством Російської Федерації вважалися

---

⁴ Див., наприклад, доповідь УВКПЛ, «Ситуація з дотриманням прав людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь (Україна)», що була опублікована відповідно до Резолюції 71/205 Генеральної Асамблеї ООН та охоплює період з 22 лютого 2014 по 12 вересня 2017 рр. (далі – «Перша доповідь УВКПЛ щодо Криму»), пп. 13 і 85, www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/Crimea2014_2017_EN.pdf; пара 13 та 85, www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/Crimea2014_2017_EN.pdf; «Ситуація з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна: звіт Генерального секретаря», А/НРС/53/64, 26 травня 2023, пара 14, <https://digitallibrary.un.org/record/4013498?ln=en>

⁵ Федеральний закон Росії «Про прийняття в Російську Федерацію Республіки Крим та утворення у складі Російської Федерації нових суб'єктів Республіки Крим та міста федерального значення Севастополя» (21 березня 2014 р.), Ст. 5.

⁶ Гаазьке положення 1907, Ст. 45, див. <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/195>.

іноземцями.⁷ Норми МГП забороняють насильницьке виселення та депортацію осіб, що перебувають під захистом, з окупованої території.⁸

7. Жителі без російського громадянства позбавлялися окремих прав та не могли отримати деяких важливих послуг. Вони не могли скористатись медичною страховкою, голосувати або бути обраними, подати заявку на проведення публічних зібрань, або перереєструвати своє авто. Крім цього, вони мали обмежений доступ до соціального страхування та державних послуг.⁹ Мешканці житлових приміщень за договорами соціального найму, які були укладені за законами України, були змушені укласти нові договори соціального найму вже за російським законодавством; при цьому для укладення таких договорів вони повинні мати громадянство Росії.¹⁰ Урядові та муніципальні працівники, щоб не втратити свою роботу, також змушені були отримати російський паспорт та відмовитись від українського громадянства до 18 квітня 2014 року.
8. Опублікований в 2020 р. Указ Президента встановив право на володіння землею в Криму лише для громадян Російської Федерації та юридичних осіб на 27 територіях Криму.¹¹ Внаслідок цього землевласники без російського громадянства, зокрема громадяни України, ризикували втратити свої земельні ділянки. Згідно з останньою статистикою за квітень 2023 року, кількість ділянок, якими володіли «іноземні» громадяни, зменшилась з 13 859 до 7 003 (5 803 в Криму²³ та 1 200 в Севастополі²⁴). 24 травня 2023 року Державна Рада Республіки Крим затвердила додаткову резолюцію про розподіл об'єктів майна громадян України в Криму. На практиці це призвело до націоналізації цілої низки будівель зокрема приміщення, де розміщувався Меджліс, головна інституція самоуправління кримських татар, яке вже у вересні 2014 року було захоплене безпековими силами Російської Федерації.
9. В підсумку, ці всеохоплюючі обмеження змушували жителів Криму отримувати російське громадянство. До 2024 року лише близько 0,5% офіційних мешканців Криму не мали такого громадянства.¹²

V. Російська правова та адміністративна системи

10. До січня 2015 р. Російська Федерація мала на меті припинити дію законодавства України та запровадити в Криму власні правову та адміністративну системи на порушення норми МГП стосовно поваги до чинного законодавства окупованої території.¹³ В 2016 році Крим був адміністративно приєднаний до Південного Федерального Округу Російської Федерації, що ще більше сприяло централізованому впровадженню політики. УВКПЛ були задокументовані серйозні порушення прав людини, результати яких вплинули на жителів Криму.

Судова та пенітенціарна системи

11. Договір «Про приєднання» мав на меті анулювання пенітенціарного законодавства України та заміну його на пенітенціарне законодавство Російської Федерації до 1 січня 2015 року. На порушення права

---

⁷ Інформація з судового реєстру Російської Федерації.

⁸ Четверта Женевська конвенція, Ст. 49.

⁹ Див. «Перший звіт УВКПЛ стосовно Криму», пара 61-70, http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Crimea2014_2017_EN.pdf.

¹⁰ Житловий Кодекс Російської Федерації (2004) Ст. 49 (5). УВКПЛ задокументовано 45 випадків стосовно 78 осіб (28 чоловіків, 41 жінок, 6 хлопчиків та 3 дівчаток), які отримали накази про виселення.

¹¹ Указ № 201 Президента Російської Федерації, 20 березня 2020 р.

¹² Див. «Ситуація з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна: звіт Генерального секретаря», А/78/340, 1 вересня 2023 р., <https://digitallibrary.un.org/record/4023206?ln=en>, пара 38.

¹³ Згідно з МГП, кримінальне законодавство окупованої території залишається чинним, і його дія може бути скасована або призупинена окупаційною державою тільки у випадках, якщо це законодавство становить загрозу безпеці окупаційної держави або є перешкодою виконання відповідних положень МГП. Див. Женевська Конвенція (IV), Стаття 64.

на справедливий судовий розгляд, місцеві суди припинили всі поточні апеляційні процедури¹⁴, а терміни ув'язнення були перекваліфіковані згідно з законодавством Російської Федерації, навіть якщо термін ув'язнення подовжувався.¹⁵

12. Суди¹⁶ звинувачували та засуджували осіб за дії, вчинені до окупації Російською Федерацією, та були правомірними згідно з нормами законодавства України. Наприклад, в 2017 році суд виніс вирок лідерові Меджлісу та засудив його до восьми років ув'язнення за організацію масових протестів в лютому 2014 року, тобто ще до нав'язування законодавства Російської Федерації в Криму. Таке ретроактивне застосування норм кримінального законодавства порушує міжнародне право прав людини та міжнародне гуманітарного право.¹⁷
13. Починаючи з 2014 р., УВКПЛ були задокументовані систематичні порушення права на належну правову процедуру. У 154 випадках суди визнали громадян України винними за результатами проваджень, які не забезпечили справедливого судового розгляду. Суди часто ігнорували достовірні заяви про порушення прав людини в місцях позбавлення волі, зокрема про катування, жорстоке поводження, свавільні арешти та затримання.¹⁸
14. Відповідачів, зокрема тих, яким загрожувало звинувачення в терористичній чи екстремістській діяльності, змушували відмовитись від приватних адвокатів в обмін на м'який судовий вирок. В одному випадку ФСБ здійснювало тиск на трьох кримських татар та попередило через членів їхніх сімей про те, що «проукраїнські адвокати» тільки нашкодять їхньому захисту.¹⁹ Практика примушування до відмови від незалежного правового захисту посилилася після повномасштабного збройного нападу Російської Федерації на Україну 24 лютого 2022 року. У 2023 році російська влада позбавила п'ятьох відомих кримських юристів та правозахисників можливості брати участь у кримінальних справах.²⁰
15. Всі пенітенціарні установи Криму були інтегровані в пенітенціарну систему Російської Федерації, що всупереч нормам МГП призвело до депортації ув'язнених з Криму до пенітенціарних установ по всій Російській Федерації.²¹ Дехто з ув'язнених, зокрема ті, що перебували в слідчому ізоляторі, були переведені до віддалених місць позбавлення волі, що обмежило їхні можливості мати побачення з членами родини та адвокатами. УВКПЛ був задокументований кейс українського кінорежисера, заарештованого 11 травня 2014 р. у Сімферополі за підозрою в «підготовці теракту». Двома тижнями пізніше він був переведений до слідчого ізолятора в Російській Федерації, а після винесення вироку в 2015 році його відправили у виправну колонію посиленого режиму в Сибірському регіоні в Якутії. В кількох випадках на прохання ув'язнених зустрінитися з працівниками українського консульства відповіли

---

¹⁴ Кожен визнаний винним у вчиненні злочину має право на те, щоб його (її) засудження та вирок були переглянуті судом вищої інстанції відповідно до закону. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Ст. 14 (5).

¹⁵ Протягом переходу від української правової системи до правової системи Російської Федерації юристи-практики зіткнулись із плутаниною, а правовласники – з правовою невизначеністю. У щорічній доповіді щодо Криму Уповноваженого з прав людини Російської Федерації за 2014 р. згадується, що «об'єктивні труднощі перехідного періоду протягом 2014 року» сприяли появі низки правових і правоохоронних «сірих зон» та корупційних схем, Москва, 2015, с. 96.

¹⁶ Якщо не зазначено інше, термін «суди» стосується судів в Криму, та судів в Російській Федерації, які розглядають справи мешканців Криму, що постають перед судом. Відповідно до норм МГП, суди окупаційної держави повинні знаходитись на окупованій території.

¹⁷ Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Ст. 15; Додатковий Протокол 1 до Женевських Конвенцій 1949 року, Ст. 75.

¹⁸ Див., наприклад, Європейський суд з прав людини, «Нечипорук і Йонкало проти України», Заява № 42310/04, Рішення, 21 квітня 2011 р., пара 277-280.

¹⁹ УВКПЛ, «Доповідь про ситуацію у сфері прав людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна, період з 13 вересня 2017 до 30 червня 2018», опублікована згідно з Резолюцією Генеральної Асамблеї 72/190 A/HRC/39/CRP.4, 21 вересня 2018 р., , пара 21.

²⁰ Див. «Ситуація з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна: доповідь Генерального секретаря», A/78/340, 1 вересня 2023 р., <https://digitallibrary.un.org/record/4023206?ln=en>, пара 9.

²¹ Четверта Женевська Конвенція, Ст. 49.

відмовою на підставі того, що згідно з законодавством РФ нав'язане їм «російське громадянство» має переважну дію. УВКПЛ продовжує реєструвати звернення щодо залякування, переслідування та неналежної медичної допомоги ув'язненим, депортованим з Криму до Російської Федерації.

Свобода зібрань та свобода ЗМІ

16. Федеральне законодавство Росії, яке застосовується в Криму, дозволяє проводити публічні зібрання лише за умови попереднього погодження.²² Окупаційна влада запровадила навіть суворіші вимоги та умови проведення публічних зібрань в серпні 2014 р. В липні 2016 року була опублікована постанова, згідно з якою кількість локацій, в яких можна було організувати публічні заходи, була зменшена з 665 до 366. Учасники мирних зібрань, що не отримали «погодження», підлягали покаранням у формі стягнення штрафів, виконання громадських робіт та ув'язнення. Правоохоронні органи видавали письмові попередження для потенційних учасників зібрань, зокрема кримських татар, напередодні важливих для громади пам'ятних дат. Кримські татари, які, незважаючи ні на що, брали участь в непогоджених демонстраціях, наприклад, під час для пам'яті депортації кримських татар в травні 1944 року, постійно піддавали арештам, допитували по кілька годин та стягували штрафи.
17. Окупаційна влада систематично обмежувала доступ до незалежних, українських ЗМІ та ЗМІ меншин. Аналогову трансляцію українських телевізійних каналів було відключено, і замість них транслювалися російські телевізійні програми. В червні 2014 року єдина україномовна газета «Кримська світлиця» була заборонена та змушена виїхати з орендованого приміщення. Серед тих, кому згідно з законодавством Російської Федерації було відмовлено у перереєстрації, та які були через це змушені припинити свою роботу на півострові, були кримськотатарські ЗМІ «ТР» та «Авдет». Станом на 1 квітня 2015 р., тільки 232²³ з 3 000 ЗМІ, зареєстрованих раніше згідно з українським законодавством, мали дозвіл на продовження роботи. Окупаційна влада дозволила ЗМІ національних меншин продовжувати роботу тільки в разі, якщо вони не мали політичного контенту або підтримували офіційну позицію Російської Федерації щодо статусу Криму. Правозахисні НГО поінформували УВКПЛ про те, що влада без попередження заблокувала їхні вебсайти.²⁴

Майнові права

18. Зміни у правовій та адміністративній структурах негативно вплинули на реалізацію права власності. Державна Рада Республіки Крим ініціювала процес «націоналізації», що полягає у широкомасштабній експропріації державного та приватного майна без компенсації або всупереч нормам МГП, які захищають таке майно від вилучень.²⁵ За деякими підрахунками, щонайменше 5 516 об'єктів нерухомості були експропрійовані в Криму на цю дату²⁶, зокрема вилучені у приватних осіб та компаній без компенсацій, правових гарантій чи достатнього захисту.²⁷

---

²² Комітет з прав людини відмітив, що законодавство, яке вимагає попереднього дозволу органів влади на проведення будь-яких зборів, «підриває саму ідею про те, що мирне зібрання є базовим правом». Див. Загальний коментар № 37 про право мирного зібрання, ССР/С/ГС/37 / пара 70.

²³ Згідно з інформацією від «Роскомнадзора», державного агентства Російської Федерації, яке контролює медійний та інформаційний простір.

²⁴ Див. «Ситуація з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна: Доповідь Генерального секретаря», А/НRC/50/65, 1 червня 2022 р., пара 32, <https://digitallibrary.un.org/record/3993273?ln=en>.

²⁵ УВКПЛ, Перший звіт про ситуацію в Криму пара 171-176, див. https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/Crimea2014_2017_EN.pdf

²⁶ Ці дані базуються на інформації, отриманій УВКПЛ з відкритих джерел. Доповідь УВКПЛ про ситуацію з правами людини в Україні, 16 лютого – 15 травня 2018 року, пара 100-101. Див. також Першу Доповідь УВКПЛ щодо Криму, пара 171-176;

²⁷ Див. «Ситуація у сфері прав людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна: доповідь Генерального секретаря» А/74/276, 2 серпня 2019 р., пара 54, <http://undocs.org/A/74/276>

19. В грудні 2022 року ще одне рішення Державної Ради Республіки Крим ініціювало безоплатну передачу землі в Криму військовослужбовцям Російської Федерації, які брали участь у воєнних діях проти України, особам, які отримали інвалідність під час конфлікту, та членам сімей загиблих службовців.²⁸ Станом на грудень 2023 року військовослужбовці отримали 730 земельних ділянок.²⁹

Призов на військову службу

20. Окрім цього, окупаційна влада провела призов чоловіків, які проживають в Криму, зокрема значну кількість осіб, що перебувають під захистом, до збройних сил Російської Федерації. Після 22 лютого 2024 року це означало, що особи, які перебувають під захистом, були зобов'язані нести воєнну службу та воювати проти власної країни внаслідок повномасштабного збройного вторгнення в Україну. Станом на 31 грудня 2023 року, під час 18 призовів, проведених з 2015 року, щонайменше 30 000 жителів Криму були призвані на воєнну службу³⁰, на додачу до офіційної мобілізації, що розпочалась у вересні 2022 р. МГП суворо забороняє окупаційній державі примушувати осіб, що перебувають під захистом, до служби в своїх збройних чи допоміжних силах.³¹ З метою уникнення призову, багато чоловіків, які проживали в Криму, виїхали з півострова.

II. ПЕРЕМІЩЕННЯ ТА ДЕМОГРАФІЧНА ЗМІНА

21. Переселення жителів Криму також стало наслідком незаконної анексії Криму. На кінець квітня 2014 року в усіх регіонах України було зареєстровано 7 207 внутрішньо переміщених осіб (ВПО), переважну більшість яких становили кримські татари.³² За останніми даними офіційної статистики,³³ більше 50 000 ВПО з Криму було зареєстровано в різних частинах України.
22. Тим часом, в період між 2014 та 2017 роками до Криму офіційно перебралося більше 100 000 громадян Росії, зокрема пенсіонери, держслужбовці та військовослужбовці зі своїми родинami.³⁴ Це відчутно вплинуло на склад окремих інституцій. Приміром, на 31 грудня 2023 року, 15 з 74 суддів Верховного Суду Криму були переміщені з судів Російської Федерації.³⁵ Подібна діяльність окупаційної держави, якою «організуються чи заохочуються» переселення власного цивільного населення на

---

²⁸ «Республіка Крим», Закон «Про внесення змін до Закону Республіки Крим «Про надання земельних ділянок, що перебувають у власності Республіки Крим або у муніципальній власності» 2022). Див. <http://crimea.gov.ru/app/17850>.

²⁹ Інформація, опублікована російською окупаційною владою <https://crimea.ria.ru/20231214/uchastnikam-svo-v-krymu-vydeleno-uzhe-730-zemelnykh-uchastkov--aksenov-1133556408.html>

³⁰ Дані публікувались раніше УВКПЛ в «Доповіді про ситуацію з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та м. Севастополь (Україна) період з 13 вересня 2017 до 30 червня 2018», 2018, пара 73, Див. www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/CrimeaThematicReport10Sept2018_EN.pdf;

Доповіді УВКПЛ про ситуацію з правами людини в Україні, 16 листопада 2018 р. - 15 лютого 2019 р., пара 114, Див. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/ReportUkraine16Nov2018-15Feb2019.pdf>. Наведені цифри є приблизними та базуються головним чином на звітах Міністерства оборони Російської Федерації.

³¹ Стаття 51 Четвертої Женевської Конвенції. Порушення цієї Статті є грубим порушенням Конвенції, Ст. 147.

³² УВКПЛ, «Доповідь про ситуацію з правами людини в Україні», 15 травня 2014, пара 119.

³³ Згідно з інформацією, отриманою 31 січня 2022 р. від Офісу представника Президента по Криму.

³⁴ Див. УВКПЛ «Доповідь про ситуацію з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та м. Севастополь, Україна», 13 вересня 2017 р. до 30 червня 2018 р., пара 79, Див. www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/CrimeaThematicReport10Sept2018_EN.pdf

³⁵ Ця перевірка базується на аналізі рішень з судового реєстру Російської Федерації за станом на 31 грудня 2023 р.

територію окупованої держави, забороняється МГП.³⁶ Такий відтік громадян України та збільшення кількості російських громадян суттєво змінили демографічний склад Криму.

III. ЗАСТОСУВАННЯ ТАКТИКИ РЕПРЕСІЙ ПРОТИ НЕЗГОДНИХ З ОКУПАЦІЄЮ

23. Громадяни Криму, незгодні з російською окупаційною владою, часто стикалися з репресивними проявами, зокрема залякуванням, агресивним обшуком домівок, свавільними арештами та затриманнями, тортурами або жорстоким поводженням, насильницькими зникненнями та судовими переслідуваннями³⁷, які створюють атмосферу загального страху та придушують будь-який прояв незгоди. Російська влада особливо переслідувала тих, кого вона вважала противниками окупації Криму, зокрема блогерів, журналістів, активістів татарського Меджлісу, активістів Майдану та осіб, що мають проукраїнські погляди, а також всіх, хто виступає за суворе дотримання заповідей Ісламу.³⁸ Останнім часом ті, хто виступає проти повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, стикаються з репресіями та переслідуваннями.
24. З 2014 р. УВКПЛ задокументувала 104 насильницьких зникнення (95 чоловіків і 9 жінок) проукраїнських активістів, членів кримськотатарських організацій і журналістів у Криму. Станом на 26 лютого 2024 р. 44 особи було звільнено після викрадення чи свавільного затримання, 37 перебувають під вартою, 21 вважаються зниклими безвісти, а двоє осіб померли.³⁹ Жодному потерпілому чи членам їхніх родин не була запропонована якась форма компенсації.⁴⁰ Незважаючи на заяви від юристів та родичів постраждалих, які подавались до правоохоронних органів, а також на звернення до окупаційної влади, УВКПЛ не виявила достовірної інформації про відкриття владою Російської Федерації справ щодо зникнення цих осіб.⁴¹

---

³⁶ Стаття 49 Четвертої Женевської Конвенції; Див. також «Правові наслідки будівництва стіни на окупованій палестинській території», Консультативний висновок Міжнародного суду ООН (2004), параграф 120. Зазначимо, що добровільне переміщення цивільних осіб з Російської Федерації до Криму не заборонено.

³⁷ Див. УВКПЛ, «Перший звіт про Крим», 2017, пара 96, Див. www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/Crimea2014_2017_EN.pdf; УВКПЛ, «Доповідь про ситуацію з правами людини в тимчасово окупованій республіці Крим та м. Севастополі (Україна)» 2018, пара 18, 20, 22 www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/CrimeaThematicReport10Sept2018_EN.pdf; Див. ММПЛУ, Насильницькі зникнення в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та м. Севастополь, Україна, 31 березня 2021, пп. 3-12, <https://ukraine.un.org/en/123652-enforced-disappearances-autonomous-republic-crimea-and-city-sevastopol-ukraine>; Див. також «Ситуація з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та м. Севастополь, Україна: Доповідь Генерального секретаря», А/HRC/53/64, 26 травня 2023, пп. 8-11, <https://digitallibrary.un.org/record/4013498?ln=en>.

³⁸ Таких осіб часто звинувачують в приналежності до заборонених в Російській Федерації екстремістських груп, наприклад *Hiz ut-Tahrir*.

³⁹ У першій справі мова йде про вбивство кримськотатарського активіста. Див. Доповідь УВКПЛ «Відповідальність за вбивства в Україні з січня 2014 р. до травня 2016 р.», пара 119-121. У другій справі військовий Збройних Сил України у відставці був затриманий представниками Російських Збройних Сил у Херсоні і перевезений до Севастополя у березні 2022, де він помер від поранень отриманих внаслідок тортур. Див. «Ситуація з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна: Доповідь Генерального секретаря», А/78/340, 1 вересня 2023, пара 22, <https://digitallibrary.un.org/record/4023206?ln=en>.

⁴⁰ УВКПЛ, «Насильницькі зникнення в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим і місті Севастополь (Україна), тимчасово окупованих Російською Федерацією», 31 березня 2021 р., Див. <https://ukraine.un.org/en/123652-enforced-disappearances-autonomous-republic-crimea-and-city-sevastopol-ukraine-temporarily>.

⁴¹ Більш детальний огляд ситуації наводиться в «Доповіді про ситуацію з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та м. Севастополь (Україна) період з 13 вересня 2017 до 30 червня 2018», 2018, пара 32-35.

25. З 2014 р. УВКПЛ задокументувало 55 випадків катувань або жорстокого поводження, ймовірно, застосованих співробітниками ФСБ Криму до осіб, які перебували під їхнім наглядом.⁴² Окупаційна влада в Криму застосовувала катування і жорстоке поводження щодо осіб, які були звинувачені в екстремізмі, приналежності до груп, заборонених у Російській Федерації, диверсіях або «антиросійській» діяльності. Жертв, зокрема чоловіків, піддавали імітаціям страт, побиттю, враженню електричним струмом та сексуальному насильству, щоб змусити їх зізнатися в протиправній діяльності чи отримати викривальну інформацію про інших.⁴³ У випадках, коли жертви повідомляли правоохоронним органам або судам Російської Федерації про катування або жорстоке поводження, розпочинались розслідування, як правило, у формі «перевірок».⁴⁴ Застосовуючи стандарти, що відображають норми Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, Європейський суд з прав людини встановив, що подібні «досудові перевірки» Російської Федерації не відповідали вимогам ефективного правового захисту.⁴⁵ В окремих випадках медичні працівники відмовлялись засвідчувати поранення жертв, що ще більше знецінювало такі розслідування.
26. Станом на 15 лютого 2024 року, УВКПЛ задокументувала 7 кримінальних проваджень (всі проти чоловіків) та 583 адміністративних проваджень (проти 359 чоловіків та 224 жінок) за правопорушення у формі «публічних дій, направлених на «дискредитацію» та «спротив» Збройним Силам Російської Федерації». Переважна більшість проваджень завершилась засудженням. Жителів Криму засуджували за позицію, висловлену в приватних розмовах, або просто за згадування «нападу», «агресії» Російської Федерації чи окупації Криму. Публікації в соціальних мережах, коментарі чи хештеги «ні – війні» також ставали підставами для переслідування. Наприклад, в березні 2023 року влада Росії звинуватила жінку в «дискредитації Збройних Сил Російської Федерації» після того, як вона опублікувала в соцмережах відео, де вона одягнена в вишиванку та має манікюр у кольорах українського прапора.
27. На початку окупації, влада Російської Федерації запровадила суворі обмеження на прояви, зокрема, кримськотатарської ідентичності, а відомі лідери та організації громади опинились під пильною увагою правоохоронних органів. Обмеження ймовірно були тісно пов'язані із придушенням політичної різноманітності та альтернативних політичних думок.⁴⁶ Діяльність Меджлісу в Криму лишається під заборонаю⁴⁷, а її 2 500 членів стикаються з ризиком кримінального переслідування за підозру в приналежності до екстремістської організації. В нещодавній Постанові від 31 січня 2024 р. у справі, ініційованій Україною у 2017, Міжнародний суд ООН зазначив, що, продовжуючи забороняти Меджліс, Російська Федерація порушила наказ Суду від 2017 р.⁴⁸, в якому йдеться про тимчасові

---

⁴² Це включає 24 випадки тортур або жорстокого поводження російських правоохоронців з особами, затриманими після обшуків помешкань в м. Херсоні а також в Херсонській та Запорізькій областях, та опісля перевезеними до Криму в 2022-2023 рр.

⁴³ Див. Доповідь УВКПЛ про ситуацію з правами людини в Україні, 16 серпня - 15 листопада 2017 р., пара 138.

⁴⁴ *Proverka soobscheniya o prestuplenii* ("Перевірка повідомлення про злочин").

⁴⁵ Європейський суд з прав людини, Заява № 46956/09, *Lyarin v. Russia*, Рішення від 24 липня 2014 р., пара 133–137. Див. також, «Ситуація з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна: Доповідь Генерального секретаря», А/75/334, 1 вересня 2020, пара 18, Див. <https://digitallibrary.un.org/record/3885151?ln=en>.

⁴⁶ Див. «Ситуація з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна: Доповідь Генерального секретаря», А/74/276, 2 серпня 2019, пара 26, <https://digitallibrary.un.org/record/3825582?ln=en>.

⁴⁷ І хоча Меджліс не підтримується всіма кримськими татарами, багато з них вважають його традиційним органом самоуправління корінного населення Криму. Меджліс має повноваження виконавчого органу, а його члени обираються з-поміж учасників народного зібрання, Курултая.

⁴⁸ Міжнародний суд ООН, Застосування Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму та Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (*Україна проти Російської Федерації*), Рішення від 31 січня 2024 (2024/8), пара. 390-392; Клопотання про вжиття тимчасових заходів, 19 квітня 2017, № 166, п. 106.

заходи, пов'язані з необхідністю утримуватись від продовження чи запровадження обмежень спроможності громади кримських татар зберігати свої представницькі органи, зокрема Меджліс.⁴⁹

28. Видатним представникам кримськотатарської громади, зокрема Мустафі Джемілеву та Рефату Чубарову, колишньому та нинішньому лідерам Меджлісу, було заборонено в'їзд, що не дозволило їм поїхати на батьківщину. Більш широкий вплив заборони на в'їзд видатним лідерам кримськотатарської громади необхідно сприймати у світлі історичної депортації всієї кримськотатарської громади з півострова у травні 1944 року та десятиліть, які минули, перш ніж їм дозволили повернутися. Згодом як Мустафа Джемілев так і Рефат Чубаров зазнали кримінального переслідування в Криму та були засуджені до позбавлення волі за результатами заочних судових процесів.⁵⁰

IV. ПРИДУШЕННЯ ВИРАЖЕННЯ РЕЛІГІЙНИХ ПОГЛЯДІВ, ВЛАСНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ

29. Російські органи влади придушували прояви української ідентичності та культури, і значно обмежували свободу релігійного сповідання. Також вони заборонили прояви різноманіття сексуальних орієнтацій та гендерних ідентифікацій.
30. Впроваджене в Криму законодавство Російської Федерації встановило, що для отримання законного статусу громадської організації, зокрема релігійні громади, повинні бути перереєстровані. При цьому лише громадяни Росії мали право зареєструвати релігійну громаду. Станом на 31 грудня 2022 року кількість зареєстрованих в Криму релігійних організацій знизилась від 2 083 до 907⁵¹. Без реєстрації релігійні громади не можуть відкривати банківські рахунки, працевлаштовувати людей, запрошувати іноземців чи орендувати державне майно. Українська православна церква Київського патріархату (УПЦ КП) вирішила не перереєструватися за законодавством Російської Федерації і, таким чином, не отримала юридичного визнання. З 2014 року щонайменше 17 храмів УПЦ КП були або захоплені окупаційною владою, або закриті, не продовживши договори оренди майна.
31. У 2016 році парламент Російської Федерації прийняв поправки до законодавства, відомі як «пакет Ярової», в якості антитерористичного заходу. Поправки криміналізують проповідницьку діяльність, проповіді, молитву або розповсюдження релігійних матеріалів за межами «спеціально відведених місць», таких як офіційно визнані релігійні установи, фактично забороняючи місіонерські групи і домашні молитви.⁵² УВКПЛ було задокументовано 95 пов'язаних з цим судових справ в Криму з моменту впровадження «пакету Ярової», зокрема переслідування за публікацію контенту в соціальних мережах без повної офіційної назви релігійної організації; проведення мусульманської молитви для місцевої громади без офіційних дозвільних документів; проведення мусульманських обрядів і практик у мечеті особою, яка не є офіційним імамом цієї мечеті; а також за проведення євангельських проповідей у приватному будинку.

⁴⁹ Міжнародний суд ООН, Застосування Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму та Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (*Україна проти Російської Федерації*), пара. 390-392;.

⁵⁰ Пан Чубаров, був засуджений заочно до шести років позбавлення волі за організацію «масових заворушень» під час мітингу перед будівлею кримського Парламенту 26 лютого 2014 року. Пан Джемілев був засуджений заочно до трьох років позбавлення волі за незаконний перетин адміністративного кордону, зберігання вогнепальної зброї та боєприпасів

⁵¹ Термін «релігійні організації» включає парафії, громади, духовні навчальні заклади, монастирі та інші складові частини церкви або релігійної групи, що мали або не мали статусу юридичної особи до окупації..

⁵² Розмір максимального штрафу становить 780 дол. США для фізичних осіб, та 15 000 дол. США для організацій.

32. В рішенні Верховного Суду Російської Федерації від 2017 року була запроваджена загальна заборона на всі зібрання Свідків Єгови, а сама релігійна група була визнана «екстремістською організацією».⁵³ Це рішення вплинуло на приблизно 8 000 вірян на півострові.
33. Запровадження законодавства Російської Федерації, що забороняє «пропаганду нетрадиційних сексуальних відносин», також фактично позбавило лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерів, інтерсексуалів, квір-плюс (ЛГБТК+) у Криму можливості повноцінно реалізувати свої права на особисту автономію та право на вільне самовираження відповідно до своєї ідентичності. Російська окупаційна влада відмовляє у дозволі на проведення зібрань, спрямованих на визнання прав людини ЛГБТК+. Практично всі ЛГБТК+ ініціативи, які існували в Криму до 2014 року, зникли з півострова до 2018 року. Останнє публічне зібрання, проведене в Криму ЛГБТК+ активістами, про яке відомо УВКПЛ, відбулося у 2013 році.
34. Окупаційні органи Російської Федерації погрожували та допитували учасників українських культурних осередків на сумнівних підставах.⁵⁴ Окупаційні органи обмежили публічні заходи, пов'язані з проявами української культури та ідентичності. Крім цього, окупаційні органи також закрили установи, що пропагують українську культуру та традиції. Музей Української Вишиванки, одного з видів народного декоративного мистецтва українців, був закритий у лютому 2015 року, а книги сучасних українських авторів були вилучені з бібліотеки ім. І. Франка в Сімферополі.
35. В Криму майже не лишилося освіти українською мовою. На кінець 2014 року окупаційна влада вилучила з університетської освіти українську мову викладання. У 2013-2014 навчальному році українською мовою навчалося 12 694 студенти. У 2022-23 навчальному році лише 197 студентів (0,1 відсотка всіх студентів) повністю навчалися українською мовою, і лише 3 486 студентів вивчали українську мову як шкільний предмет, факультатив або позакласний захід.⁵⁵ Зараз в Криму лишилась тільки одна школа з українською мовою викладання, і лише один клас з навчанням українською мовою в російськомовній школі в Сімферополі.⁵⁶ В своєму рішенні у січні 2024 р. Міжнародний суд ООН визнав, що спосіб, яким Російська Федерація впровадила свою програму шкільної освіти українською мовою в Криму після 2014 року, порушує взяті нею на себе зобов'язання згідно зі Статтями 2(1)(а) та 5(v) Міжнародної Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації.⁵⁷

ВИСНОВОК

36. Незаконна анексія Криму Російською Федерацією у 2014 році призвела до протизаконного нав'язування російського громадянства, законодавства та інститутів у всіх сферах життя. Окупаційна влада придушувала опозицію, здійснюючи серйозні порушення прав людини та міжнародного гуманітарного права. Зазначені порушення не були ефективно розслідувані.
37. Окупаційні органи влади Російської Федерації в Криму послідовно придушували свободу вираження, зокрема культури та ідентичності меншинами, а також суворо обмежували свободу віросповідання груп меншин, зокрема тих, які виступають проти офіційних наративів, насамперед Меджлісу. Значно звужився простір для діяльності, критики та адвокації громадянського суспільства. Були закриті засоби масової інформації, що непропорційно вплинуло на кримськотатарську та етнічну українську громади, їхні права

⁵³ «Ситуація з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна: Доповідь Генерального секретаря», А/НРС/44/21, 19 червня 2020, пара 35.

⁵⁴ Див. УВКПЛ, «Доповідь про ситуацію у сфері прав людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна, період з 13 вересня 2017 до 30 червня 2018», 2018, пара 54.

⁵⁵ Міністерство освіти, науки та молоді «Республіки Крим». Наведені в цьому розділі статистичні дані не включають м. Севастополь.

⁵⁶ Натомість 222 800 з 230 300 (96,7%) студентів отримують освіту російською мовою.

⁵⁷ Міжнародний суд ООН, «Застосування Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму та Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації» (Україна проти Російської Федерації), Рішення від 31 січня 2024 р. (2024/8), пара 358-370.

на свободу слова та доступ до інформації, а також на користування та збереження власної культури та ідентичності.

38. Невиконання Російською Федерацією як окупаційною державою своїх зобов'язань в Криму створює численні та складні питання для України щодо майбутньої реінтеграції півострова, включаючи перевидання офіційних документів, класифікацію та виконання судових рішень, а також врегулювання питання щодо експропрійованого майна.
39. За десять років висвітлення ситуації з правами людини на півострові нехтування Російською Федерацією своїх зобов'язань за МГП завдало серйозної та довготривалої шкоди жителям Криму. Подібна ситуація спостерігається і в інших частинах України: через вісім років після окупації та незаконної анексії Криму Російська Федерація продовжила окупацію, а потім незаконну анексію районів Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей, де УВКПЛ задокументувало схожі порушення.
40. Згідно зі своїм мандатом, УВКПЛ продовжуватиме здійснювати моніторинг та публікувати доповіді щодо ситуації з правами людини в Криму та в інших окупованих частинах України, зокрема в Донецькій, Херсонській, Луганській та Запорізькій областях.⁵⁸

---

⁵⁸ УВКПЛ випускає Доповіді згідно з мандатом від Генеральної Асамблеї ООН, див. A/Res/78/221 від 19 грудня 2023 р.

ДОДАТОК І: ДОПОВІДІ СТОСОВНО КРИМУ, ПІДГОТОВАНІ МОНІТОРИНГОВОЮ МІСІЄЮ З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ ЗА ДЕСЯТЬ РОКІВ

41. Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні (ММПЛУ) розпочала свою роботу 14 березня 2014 р. на запрошення Уряду з метою моніторингу та звітування про ситуацію з правами людини на всій території України, з особливою увагою до Автономної Республіки Крим та південних і східних регіонів України. Місія має кілька офісів по всій країні, а також офіс у Кишиневі (Молдова). Після повномасштабного збройного нападу Російської Федерації на Україну 24 лютого 2022 р. ММПЛУ зосередила свій моніторинг на впливі на права людини цього нападу та спричинених ним збройних сутичок по всій країні.
42. Тодішній помічник Генерального секретаря з прав людини була останньою посадовою особою ООН, яка відвідала Кримський півострів 21 і 22 березня 2014 року. Оскільки з того часу ММПЛУ не мала доступу до Криму, ММПЛУ здійснює моніторинг ситуації в Криму дистанційно, відповідно до своєї звичайної методології.
43. Доповіді УВКПЛ ґрунтуються на перевіреній інформації, зібраній з джерел, які за методологією УВКПЛ оцінюються як достовірні та надійні. Інформація включається, якщо вона відповідає стандарту доказовості «розумні підстави вважати». Доповіді УВКПЛ ґрунтуються насамперед на безпосередніх інтерв'ю з жертвами ймовірних порушень прав людини в Криму, які додатково перевіряються за допомогою інших джерел, зокрема родичів жертв, свідків, правозахисників (у тому числі жінок-правозахисниць), адвокатів і представників громадянського суспільства. Звіти також спираються на інформацію, отриману з судових документів, офіційних звітів, аналізу відповідного законодавства, відкритих джерел та інших відповідних матеріалів.
44. Станом на сьогодні УВКПЛ опублікувало 44 доповіді щодо України (37 періодичних доповідей та 7 тематичних доповідей), у тому числі дві тематичні доповіді про ситуацію з правами людини в Криму. УВКПЛ також було основним співавтором 9 доповідей Генерального секретаря про ситуацію з правами людини в Криму.
45. Доповіді УВКПЛ в Україні, як і в інших країнах, слугують різним важливим цілям. Зокрема, вони надають національним зацікавленим сторонам, органам Організації Об'єднаних Націй та міжнародній спільноті в цілому надійну, перевірену інформацію про порушення прав людини та гуманітарного права, скоєні в Україні, що дає їм змогу розглянути відповідні заходи для захисту жертв, забезпечення неповторення порушень і притягнення винних до відповідальності. Доповіді УВКПЛ щодо України використовувалися і на них посилалися, зокрема, під час розгляду справ у Міжнародному суді ООН та Європейському суді з прав людини.
46. Доповіді УВКПЛ та Генерального секретаря ООН стосовно Криму:
  - а. УВКПЛ, «Ситуація у сфері прав людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна», публікується згідно з Резолюцією Генеральної Асамблеї 71/205, період з 22 лютого 2014 р. до 12 вересня 2017 р.
www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/Crimea2014_2017_EN.pdf
  - б. УВКПЛ, «Доповідь про ситуацію у сфері прав людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна, період з 13 вересня 2017 до 30 червня 2018», опублікована згідно з Резолюцією Генеральної Асамблеї 72/190,
www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/CrimeaThematicReport10Sept2018_EN.pdf

- c. Ситуація у сфері прав людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна: доповідь Генерального секретаря A/74/276, 2 серпня 2019 р., <https://digitallibrary.un.org/record/3825582?ln=en>
- d. Ситуація у сфері прав людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна: доповідь Генерального секретаря A/HRC/44/21, 19 червня 2020, <https://digitallibrary.un.org/record/3872508?ln=en>
- e. Ситуація у сфері прав людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна: доповідь Генерального секретаря A/75/334, 1 вересня 2020, <https://digitallibrary.un.org/record/3885151?ln=en>
- f. Ситуація у сфері прав людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна: доповідь Генерального секретаря A/HRC/47/58, 27 травня 2021, <https://digitallibrary.un.org/record/3929482?ln=en>
- g. Ситуація у сфері прав людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна: доповідь Генерального секретаря A/76/260, 2 серпня 2021, <https://digitallibrary.un.org/record/3937748?ln=en>
- h. Ситуація у сфері прав людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна: доповідь Генерального секретаря A/HRC/50/65, 1 червня 2022, <https://digitallibrary.un.org/record/3993273?ln=en>
- i. Ситуація у сфері прав людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна: доповідь Генерального секретаря A/77/220, 25 липня 2022, <https://digitallibrary.un.org/record/3985582?ln=en>
- j. Ситуація у сфері прав людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна: доповідь Генерального секретаря A/HRC/53/64, 26 травня 2023, <https://digitallibrary.un.org/record/4013498?ln=en>
- k. Ситуація у сфері прав людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна: доповідь Генерального секретаря A/78/340, 1 вересня 2023, <https://digitallibrary.un.org/record/4023206?ln=en>

ДОДАТОК II: ПРАВОВА БАЗА

47. Як сторони міжнародного збройного конфлікту, Російська Федерація та Україна пов'язані договірним та звичаєвим міжнародним гуманітарним правом (МГП), насамперед чотирма Женевськими конвенціями 1949 р., Додатковим протоколом I до них 1977 р., IV Гаазькою конвенцією 1907 р. з Положенням про закони і звичаї сухопутної війни (Гаазьким положенням), що додається до неї, іншими договорами МГП і нормами звичаєвого МГП.
48. МГП застосовується до ситуацій збройних конфліктів, а також до всіх випадків часткової або цілкової окупації території держави, навіть якщо ця окупація не натрапляє на жодний збройний спротив.⁵⁹ Анексія⁶⁰ окупованої території є протизаконним актом та не позбавляє осіб захисту згідно з МГП.⁶¹ Окупаційна держава не набуває суверенітету над окупованою територією; таким чином, окупаційна держава зобов'язана якомога більше дотримуватись чинних законів та поважати установи окупованої території, уникаючи масштабних змін існуючого порядку чи притаманних окупованій території характеристик.⁶² Кримінальне законодавство окупованої території лишається чинним, окрім випадків, коли його дія скасовується або призупиняється окупаційною державою, якщо це законодавство становить загрозу безпеці окупаційної держави або є перешкодою виконанню норм МГП. Судові установи окупованої території також продовжуватимуть виконувати свої функції для забезпечення ефективного відправлення правосуддя.⁶³ Більш того, окупаційна держава не повинна змінювати статус суддів окупованої території або вживати будь-яких заходів примусу щодо тих, хто утримується від виконання своїх обов'язків з міркувань совісті.⁶⁴
49. Передбачена цими положеннями безперервність зберігає права, якими жителі користувалися до окупації⁶⁵ і сприяє реінтеграції території після закінчення окупації. Наприклад, безперервність кримінального законодавства гарантує, що вироки залишаються чинними, а безперервність системи освіти означає, що діти можуть продовжувати навчання після закінчення окупації. Так само МГП передбачає безперервність складу населення окупованої території: забороняється індивідуальне або масове примусове переміщення або депортація осіб, які перебувають під захистом, а також переміщення цивільного населення окупаційної держави на окуповану територію.⁶⁶
50. Російська Федерація також продовжує нести зобов'язання згідно з міжнародними договорами з прав людини⁶⁷ та звичаєвим правом, які застосовуються паралельно з МГП і взаємно посилюють захист прав людини під час збройного конфлікту. Зобов'язання держав у сфері прав людини застосовуються екстериторіально за всіх обставин, коли вони здійснюють юрисдикцію або ефективний контроль, зокрема на окупованій території.⁶⁸ Це включає в себе права, відступ від яких не допускається навіть під час надзвичайних ситуацій, такі як право не бути підданим свавільному позбавленню життя, катуванням або іншим жорстоким, нелюдським або таким, що принижують гідність, видам поведінки і покарання, основоположні гарантії справедливого судового розгляду, а також право на ефективний засіб правового

⁵⁹ Четверта Женевська конвенція, Ст. 2(2), про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949.

⁶⁰ Визначається як односторонній акт держави, за допомогою якого вона проголошує свій суверенітет над територією іншої держави.

⁶¹ Четверта Женевська конвенція, Ст. 47.

⁶² Міжнародний Комітет Червоного Хреста, коментар до Ст. 47 Четвертої Женевської конвенції.

⁶³ Четверта Женевська конвенція, Ст. 64.

⁶⁴ Четверта Женевська конвенція, Ст. 54.

⁶⁵ МКЧХ, коментар до Ст. 47 Четвертої Женевської конвенції.

⁶⁶ Окупаційна держава може здійснювати загальну або часткову евакуацію з певної території, якщо це є необхідним для забезпечення безпеки населення або зумовлено особливо вагомими причинами військового характеру, але при цьому населення не можна переміщувати за межі окупованої території за винятком випадків, коли цього неможливо уникнути з матеріальних причин. Четверта Женевська конвенція, Ст. 49.

⁶⁷ Як Україна, так і Російська Федерація ратифікували Міжнародний протокол про громадянські і політичні права (МПГПП), Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (МПЕСКП), Конвенцію проти катувань, Міжнародну конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації.

⁶⁸ Комітет з прав людини, Зауваження загального порядку №. 31 (п. 10) та №. 36 (п. 63).

захисту для жертв. Міжнародне право в галузі прав людини також забороняє дискримінацію за ознакою мови, переконань, національного чи соціального походження⁶⁹ та гарантує право на участь у культурному житті.⁷⁰

---

⁶⁹ МПГПП, Ст. 2.

⁷⁰ МПЕСКП, Ст. 15(а).